Una donzella de Montblanc al Tirant lo Blanc

Sabeu que a la novel·la de cavalleria per excel·lència, Tirant lo Blanc, escrita al segle XV pel noble valencià Joanot Martorell, hi apareix una curiosa i peculiar referència de la nostra estimada vila de Montblanc?

Setmana Medieval a Montblanc. © Fotografia: Rafael López Monné.

Cris Climent i Garcia · Diplomada en Belles Arts
Correcció del valencià: **Joan Català i Cebrià** · Historiador
Revisió del text: **Màrius Serra**

Tirant lo Blanc és considerada la primera novel·la moderna d´Europa i una de les més importants de la literatura universal. És una novel·la cavalleresca, que no de cavallers -segons el millor coneixedor de l´obra, el professor Martí de Riquer-, escrita al 1460 i que pertany al Segle d´Or Valencià.

En ella l´escriptor ens relata les gestes bèl·liques del cavaller Tirant i destaca amb un domini de la tècnica narrativa extraordinari, la vida cortesana del moment i la intensa història d´amor que viu Tirant amb Carmesina, narració que atresora connotacions de gran sensualitat en un context d´alta temperatura eròtica i una llibertat moral inconcebible per l´època. Ubicant la història en llur context temporal cal dir que, ple de somnis, Tirant embarca a Sicília amb l´objectiu d´ajudar l´emperador contra l´atac turc, està molt lluny de saber que en este lloc trobarà el seu destí amorós que li farà perdre el sentit.

Una poderosa flota d´onze galeres és aparellada per marxar amb l´ànima d´alliberar l´Imperi Bizantí de l´atroç setge dels otomans que pateix Costantinoble des de fa mig segle. Joanot Martorell va convertir esta il·lusió, ja pràcticament inútil en els anys en què escrivia -els turcs havien pres i saquejat Bizanci el 1453, set anys abans de començar a escriure la novel·la-, en l´objectiu fonamental de l´errança cavalleresca. En escriure esta idealitzada realitat alternativa, Martorell fa una construcció d´història-ficció, una ucronia, en la qual Tirant salva l´imperi romà. Este és un dels objectius de la visió novel·lesca: saber allò que podria haver sigut si els cavallers del seu temps hagueren actuat com el seu heroi novel·lesc.

A la novel·la, tan important com les gestes de batalles són les escenes de la vida diària, en les quals els protagonistes es mostren tal i com són, amb tota la senzillesa i espontaneïtat. Estes escenes, algunes d´elles molt agosarades per a l´època, venen recolzades en el sensualisme, amb incursions freqüents en l´erotisme i per l´alternança narració/diàleg expressada amb una verbositat molt elegant.

Si parlem, doncs, de l´amor com el sentiment que defineix millor l´existència cavalleresca i on arrelen les obsessions més perdurables del gènere humà, Tirant el descobrirà i el corprendrà de manera absoluta en conèixer la princesa Carmesina just a l´arribar a Costantinoble. Quan Tirant hi arriba, Grècia està de dol, la mort del fill de l´emperador s´ha produït i és en este moment en el que Tirant descobrirà la que serà la seua estimada i el seu gran amor: Carmesina.

Tirant lo Blanc i Carmesina. Aiguafort de l'artista Manuel Boix, del volum III de l'edició de bibliofília del Tirant Lo Blanc. València, 1984. © Manuel Boix.

L´entrada en l´espai femení, en les estances fosques on les dones acostumen a teixir l´existència masculina, és tot un esdeveniment. El descobriment de Carmesina, que tindrà lloc en este ambient de dol i penombra, és el que captivarà Tirant.

"... estava mig descordada mostrant en los pits dues pomes de paradís que cristallines parien..."

Queda concentrada ací la força del desig, està parlant metafòricament dels pits de Carmesina, *les pomes de paradís* seran el reclam pel qual Tirant accedeixca a este castell que és el cos de Carmesina, però que alhora representa també la terra de l´imperi. Accedir a Carmesina doncs, significarà per Tirant obrir les portes de l´imperi i a nosaltres se´ns obrirà amb ell la porta de la intimitat, d´esta vida xicoteta i secreta. Quan Tirant contempla la bellesa de Carmesina, es perd per sempre en un abisme d´on ja no podrà eixir mai més. L´amor és una interrupció necessària en la biografia d´un cavaller del segle XV.

Joanot Martorell parteix d´un magnífic *a priori* que és creure que les dones saben què són els homes i què els agrada i, a més a més, estan completament d´acord. De la mà de Plaerdemavida, la donzella que és més a prop de Carmesina -i altres donzelles com la nostra Donzella de Montblanc-, l´acompanyarem en el bany, veurem com s´allita, com la vesteixen i la desvesteixen, i Tirant serà protagonista secret que espia pel forat del pany i que va veient aquell cos que desitja i el qual serà el seu punt d´arribada.

L´obra de Martorell és una icona que recull tots els elements d'allò que al segle XV interessava del comportament de les relacions entre l´home i la dona. Plena d´escenes agosarades, d´una sensualitat lluminosa, descrites amb narració vibrant i dotades d´un llenguatge riquíssim i variat, adés familiar, adés retòric, de vegades seriós, de vegades irònic... però sempre d´una elegància extrema per la seua construcció verbal. L´autor s´hi delecta i complau entrant a l´alcova i vivint situacions delicioses, així com moments d´algun *ménage à trois*, altres de *voyerisme* i de gran joia i erotisme. Però la vida amorosa dels personatges no són arquetips, va evoluci-

"Oh, com sou donzella de mal comport! Eixiu ara del bany e teniu les carns llises e gentils, prenc gran delit en tocar-les ."

(Capítol 233)

Llibre del valerós e strenu cavaller Tirant lo Blanch. Barcelona: Celestí Verdaguer impr., 4 vol., 1873-1905.

Tirant lo Blanc i altres escrits de Joanot Martorell, a cura de Martí de Riquer. Ariel, Barcelona, 1979.

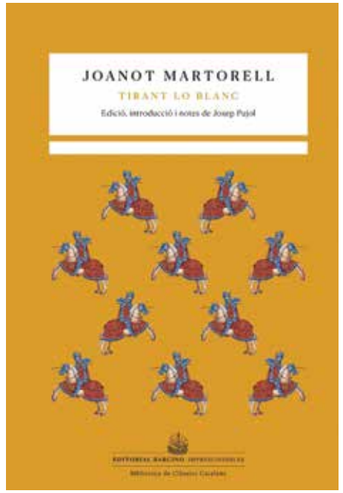

Tirant lo Blanc de Joanot Martorell, a cura de Josep Pujol. Editorial Barcino, Barcelona, 2021.

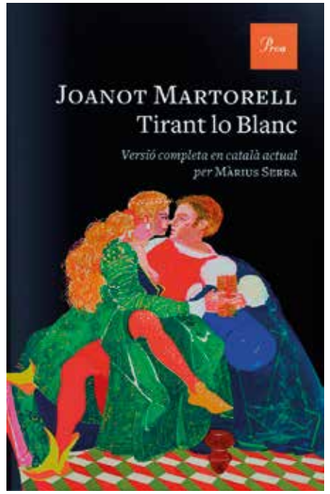

Tirant lo Blanc. Versió completa en català actual per Màrius Serra. Il·lustració de Francesc Artigau. Edicions Proa, 2020.

onant formant part de tot un món que barreja la història dels grans fets exteriors, amb les històries personals de llur vida interior dins de la pròpia alcova.

Un altre moment de subtilesa exquisida és la declaració d´amor de Tirant a Carmesina, ací ell fa un artifici de ficció retòrica en la qual no li diu directament amb paraules que l´estima...

Tirant fica una mà dins la mànigа i li dona un espill tot dient-li: *"Senyora, la imatge que hi veureu me pot donar mort o vida"*.

L´home sol caure en este estat de servitud amorosa quan la fascinació traspassa els límits de la seua capacitat. Oferint-se com a víctima d´una situació on comença per perdre els seus atributs. Sempre subjecte a esta servitud que amaga els trets libidinosos dels seus desitjos.

Testimoni i partícip de totes estes vicissituds, apareix en escena la nostra particular *Donzella de Montblanc*, present en alguns dels capítols amorosos més inoblidables, en els quals és citada explícitament junt amb Plaerdemavida.

Esta donzella montblanquina, de la qual no en sabem el nom però sí la procedència, és una de les donzelles de la cort de la princesa Carmesina. Però no és cap criada, és explícitament una donzella, probablement filla d´alguna casa noble d´aquells palauets que hi havia a Montblanc al segle XV i dels quals ja ens va parlar **Cultura i Paisatge** al número anterior.

Encetant el marc del cicle de conferències de la 35a Setmana Medieval de Montblanc i coincidint amb la vespra de Sant Jordi, a la vila vàrem tindre el goig d´acollir i escoltar la presentació de la versió al català actualitzat que l´escriptor i filòleg en Màrius Serra ha fet d´este clàssic valencià, i en ella ens va parlar detalladament sobre la singular intervenció d´esta *Donzella de Montblanc*.

Així doncs, la donzella montblanquina apareix citada en set ocasions en la versió valenciana original de Joanot Martorell i en una ocasió més, per referència, a la versió reescrita en el català actualitzat per en Màrius Serra, als capítols **277**, **281**, **283**, **292** i **295**.

Trobar referències de la nostra vila en una novel·la de la importància del Tirant és un detall destacable que no podem passar per alt, ja que és una meravellosa casualitat que dintre de la cort de la princesa Carmesina, hi poguera haver una donzella filla de la que, en aquells moments, era la setena ciutat en importància de Catalunya.

El *Tirant* és, doncs, una novel·la de cavallers i de batalles, però també una història de seduccions i d´amors amb episodis divertits, una sensualitat festiva i una ironia intel·ligent.

I és, sobretot, la més important de les novel·les escrites en llengua catalana i, probablement, la millor de la literatura europea del seu temps, que ha seguit seduint generacions durant cinc segles. Esta obra del valencià Joanot Martorell transcendeix els llibres de cavalleries medievals, per la mentalitat, per l´amplitud de mires, per l´humor, perquè no descriu gestes miraculoses en escenaris irreals i perquè les qualitats de l´heroi són també ben humanes. Així com és humà per nosaltres complaure´ns sabent que el nom de Montblanc aparega difós -ni que siga amb una modesta referència- en l´àmbit de la cultura literària més universal, en una novel·la medieval de la rellevant categoria del ***Tirant lo Blanc***. ■